

ΠΩΣ ΒΙΩΣΑΝ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΚΡΑΧ (του Γιάννη Παπαδόπουλου)

✘ Η έρευνα του ιστορικού Κωστή Καρπόζηλου, που μεταφέρει τις εμπειρίες της ελληνικής κοινότητας των ΗΠΑ από τη μεγάλη οικονομική κρίση του 1929, έγινε ταινία και προβλήθηκε στο 15ο Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Θεσσαλονίκης

Έλληνες εργάτες σε διάλειμμα κατά την κατασκευή σιδηροδρομικής γραμμής στις ΗΠΑ στα τέλη της δεκαετίας του 1920, από το ντοκιμαντέρ «Ταξισυνειδησία – η άγνωστη ιστορία του ελληνοαμερικανικού ριζοσπαστισμού». Η Μεγάλη Υφεση ανέδειξε νέες μορφές οργάνωσης, με τους Έλληνες μετανάστες να συμμετέχουν ενεργά σε συνδικαλιστικές ενώσεις. Αριστερά, σκηνή από την ταινία «Ο εξ αίματος αδελφός» του Αμερικανού Στιβ Χούβερ που βραβεύτηκε από το κοινό του 15ου Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Θεσσαλονίκης.

«Η ύφεση ήταν σαν αυτήν την καταραμένη την αρθρίτιδα που έχω», έγραφε μια Ελληνοαμερικανίδα στον ομογενειακό Τύπο του '30. «Κανείς δεν εντυπωσιάστηκε από αυτή, γιατί δεν ήρθε εντελώς ξαφνικά, όπως μια καρδιακή προσβολή. Ηρθε αργά αργά και πάντα ήλπιζες ότι θα φύγει. Πονούσες αφόρητα και υπέφερες σιωπηλά γιατί ήσουν εγκλωβισμένος και δεν μπορούσες να ξεφύγεις». Αφηγήσεις σαν κι αυτή που έχει συλλέξει ο ιστορικός Κωστής Καρπόζηλος φανερώνουν πώς η ελληνική παροικία των ΗΠΑ βίωσε το Κραχ. Τότε – όπως και τώρα στην Ελλάδα – άνθρωποι έψαχναν στα σκουπίδια, οργανώνονταν σε επιτροπές ανέργων, αναπολούσαν τον καιρό της αφθονίας.

Στο πλούσιο αρχειακό του υλικό ο κ. Καρπόζηλος έχει αποκόμματα εφημερίδων και φωτογραφίες από τα ταραγμένα χρόνια της Μεγάλης Υφεσης στις Ηνωμένες Πολιτείες. Πολίτες σπάνε κασόνια για να τα χρησιμοποιήσουν ως καυσόξυλα, άλλοι ψαχουλεύουν για φαγώσιμα στα υπολείμματα λαϊκής αγοράς. Όσες φορές ο ιστορικός

έδειξε τις εικόνες σε ελληνικό ακροατήριο, οι παραλληλισμοί με τη σημερινή Ελλάδα ήταν – σχεδόν – αναπόφευκτοι.

«Το σχήμα των ιστορικών αναλογιών έχει πολυφορεθεί και υποκρύπτει μια συντηρητική ανάλυση», παρατηρεί ωστόσο ο κ. Καρπόζηλος. Για τον ίδιο έχει μεγαλύτερη σημασία να κοιτάξει κάποιος την πορεία των γεγονότων. Να δει «πόσο απρόβλεπτη είναι η ιστορική εξέλιξη». Μέσα σε δύο δεκαετίες μετά τη Μεγάλη Υφεση οι ΗΠΑ είχαν ανακάμψει, ήταν ξανά η πιο ισχυρή δύναμη στον παγκόσμιο χάρτη.

Παρακολουθώντας τις ζωές των Ελλήνων της διασποράς με αφετηρία τα χρόνια της αμερικανικής οικονομικής κρίσης, ο κ. Καρπόζηλος ανέδειξε μια ιστορία θαμμένη στις στάχτες του μακαρθισμού, με διηγήσεις που ξεχάστηκαν μετά τον θάνατο των πρωταγωνιστών τους. Στο ντοκιμαντέρ του «Ταξισυνειδησία – η άγνωστη ιστορία του ελληνοαμερικανικού ριζοσπαστισμού» παρουσιάζει τον ρόλο των Ελλήνων στη στελέχωση των συνδικάτων και τις μεγάλες απεργίες των ΗΠΑ. Παραγωγός του έργου που προβλήθηκε στο Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Θεσσαλονίκης είναι η μη κερδοσκοπική εταιρεία Αποστόλης Μπερδεμπές (δημιουργήθηκε στη μνήμη του ομώνυμου αντιδικτατορικού αγωνιστή της ομογένειας) και σκηνοθέτης ο Κώστας Βάκκας.

Αυτοκτονίες

Όπως παρατηρεί ο ιστορικός, από τον Μάρτιο του '30 όταν η κρίση γίνεται αισθητή στην αμερικανική οικονομία και οι βιομηχανίες ανακοινώνουν μισθολογικές περικοπές και απολύσεις, διαβρώνονται και οι βεβαιότητες της προηγούμενης δεκαετίας στην ομογένεια. Στην εφημερίδα «Εθνικός Κήρυξ» ένας γιατρός πληροφορούσε τον Νοέμβριο του 1930 ότι «εις τας σημερινάς στιγμάς της γενικής οικονομικής καχεξίας (...) δέχεται δωρεάν τους απόρους ασθενείς εις το γραφείον του». Στα αγγελτήρια θανάτου, όπως δείχνει η έρευνα του κ. Καρπόζηλου, ανακοινώνονταν αυτοκτονίες «πίσω από τις οποίες κρυβόταν η κρίση και όχι ανεκπλήρωτοι έρωτες». Ενδεικτικά αναφέρονται οι περιπτώσεις του Γεώργιου Σφακιανού που «είχε χάσει όλα του τα χρήματα» και του Ιωάννη Μπαζόρμα ο οποίος «ήτο εργάτης

ανθρακωρυχείων (...) αλλά τελευταία το επίδομα είχε κοπεί και είχεν αποθαρρυνθή μεγάλως».

Ο τραπεζικός πανικός αγγίζει τη μεταναστευτική κοινότητα. Αρκετοί Έλληνες χάνουν σε μια νύχτα τα χρήματα που είχαν αποταμιεύσει σε μικρές τράπεζες. «Η τράπεζα της πόλεώς μας εχρεοκόπησε και μου έδωσε μόνον 47,5% των χρημάτων μου», έγραφε σε επιστολή του στη στήλη «Ελεύθερον Βήμα» ένας ομογενής. Η απόγνωση τότε εκφράζεται και με τραγούδια. «Τι θα κάνουμε βρε φίλοι, στην κατάστασιν αυτή/ που χαμένοι πάμε όλοι, εδώ στην Αμερική/ ... / που θυμάμαι τις ημέρες που 'χαμε τα τάλιρα/ που ετρώγαμε μπριτζόλες και τώρα τρώμε λάχανα/ ...», είναι κάποιοι από τους στίχους της εποχής.

Συνδικάτα

Η ύφεση αναδεικνύει τότε νέες μορφές οργάνωσης. Δημιουργούνται επιτροπές ανέργων και συνδικαλιστικές ενώσεις. Επικρατούν συνθήματα του τύπου «ο φορντισμός είναι φασισμός» (για την αυτοκινητοβιομηχανία Φορντ). Στις εργατικές λέσχες συρρέουν εκατοντάδες άνθρωποι για να καταθέσουν το πρόβλημά τους. Οι περισσότερες αντίστοιχες πρωτοβουλίες συγκροτούνται αρχικά σε επίπεδο μεταναστευτικών κοινοτήτων, αλλά στη συνολική έκφρασή τους δεν είναι εθνικά περιχαρακωμένες. Για παράδειγμα, οι Έλληνες συναντούνται στον «Σπάρτακο της Νέας Υόρκης».

Στις μεγάλες απεργίες εκείνων των χρόνων – που συχνά καταλήγουν σε επεισόδια – συμμετείχαν και αρκετοί Έλληνες. Το 1930, σε μια διαδήλωση, δολοφονήθηκε από αστυνομικό στη Νέα Υόρκη ο εργάτης Στηβ Κατόβης. Στη γενική απεργία του 1934 στο Σαν Φρανσίσκο ένας από τους δυο νεκρούς εργάτες ήταν ο Νίκος Κουντουράκης. «Ακόμα και μεταξύ των ομογενών εκφράζονται σταδιακά παράπονα», λέει ο κ. Καρπόζηλος. «Ξαφνικά ο έλληνας ιδιοκτήτης μιας επιχείρησης γίνεται για τον μετανάστη εργαζόμενο από “πατριωτάκι”, “αφεντικό”».

Γιάννης Παπαδόπουλος

Πηγή/φωτό: Τα Νέα